

des menschen, maar naar zijn levensuiting en eischt een eigen levenskring voor zijn Godsdiens (de Kerk), voor zijn geest (school en universiteit), voor zijn schoonheidsgevoel (kunst), voor de voortbrenging der grondstoffen (landbouw), voor haar bereiden (nijverheid), en voor haar verspreiding (handel). Elk dezer kringen nu heeft een eigen levenswet, een eigen afgebakend terrein, en maakt derhalve aanspraak op rechten en vrijheden, niet als gunsten door goedwilligheid verleend, maar als eisch om de hem van God gegeven levenswet te vervullen.

En op p. 216:

grens voor de staatsmacht is de soevereiniteit van elk leven in eigen kring.

En verder als tegenstelling tegenover de andere opvatting op p. 217:

Tegen de volkssovereiniteit, feitelijk ook in dezen wegeijering van de grenzen der Staatsmacht door den Utrechtschen hoogleraar (Prof. Opzoomer) gepredikt, ligt het onverwinnbaar botwerk voor vrijheid en recht alleen in de natuurlijke door de historie geëischte soevereiniteit van den persoon in eigen levenskring, voor zoover die ander levenskring niet deert. Wie vragen mocht waarin deze soevereiniteit van de „Rechten van den mensch“ verschilt, verwijzen we van het decreet der Constituanten te Parijs naar Robespierre's schrikbewind getoetst aan Lukas XV: 3-6.

De herleiding van de grondrechten tot de kwestie der soevereiniteit in eigen kring vindt men ook in de „Gemeene Gratie“, dl. III, p. 91:

En wanneer wij Calvinisten nu zeggen, dat deze kringen een „eigen soevereiniteit“ bezitten, dan bedoelen we daarmee: dat het leven in deze kringen zich moet richten niet naar wat anderen goedvinden voor te schrijven, maar naar den aard en de natuur van die kringen zelve, terwijl aan de Overheid alleen de hooge taak verblijft om de rechten tusschen die kringen af te bakenen, en om voor de rechten en vrijheden der enkelen in die kringen te waken. Het leven moet uit zich zelf opwassen en zich zelf een vorm weten te scheppen; van bovenaf mag de regeling van het leven alleen geleid en tegen mislukking gevrijwaard worden.

Zij het, dat achter de algemeene taak van de overheid tot afbakening der grenzen van de verschillende kringen een vraagteeken moet worden geplaatst, zoo mag niettemin op deze uitspraak een beroep gedaan voor het betoog, dat Kuyper de soevereiniteit in eigen kring als de kern der in dit artikel besproken kwestie beschouwde.

Ook in het college dictaat dogmatiek, bij de behandeling van den locus de magistratu wordt bij de bespreking der grenzen van het gezag betoogd, dat men daarbij heeft uit te gaan van de kringen door God tot bepaalde taak aangewezen: den mensch daarbij beschouwend als onderdaan van God; wien het overheidsgezag vrijheid moet laten om zijn van God opgelegde taak te vervullen, en voorts betoogd, dat „elke kring alleen te doen heeft met wat uit het beginsel van haar centrum voortvloeit“.

Er zij op gewezen, dat wanneer hier weer een reeks gevormd wordt van gezin-gemeente-gewest-rijksgeenheid, ook daarin weer aan den dag komt de hierboven reeds besproken verwarring tusschen soevereiniteit in eigen kring en autonomie; waar immers de taak van het gezin op gansch ander terrein ligt — of wil men, tot een gansch anderen kring behoort — dan die van den staat en diens samenstellende deelen; en waar de verhouding tusschen gemeente en gewest met de van mensche-lijke ordinantie afhankelijk grenzen van elks sfeer, niet toelaat te spreken van elks soevereiniteit in eigen kring.

En om nu — ten einde dit artikel te houden binnen de ruimteperken, die de redactie daarvoor beschikbaar kan stellen — nog een citaat te geven uit latere uitspraken, zij verwezen naar „Antirevolutionaire Staatskunde“ (I p. 272), waar onderscheid wordt gemaakt tusschen de soevereiniteit in gezamenlijken kring, door de overheid geëfend en die in eigen kring: de door God aan de verschillende levenskringen gegeven zelfstandigheid in eigen kring. Het is duidelijk dat bij het stellen van „eigen kring“ tegenover de overheid als „gezamenlijke kring“ aan het begrip „sovereiniteit in eigen kring“ een eigenaardig accent wordt gegeven, en dit begrip niet zoo algemeen wordt gesteld als voor een juiste distinctie noodig is. Onjuist schijnt dan ook, wanneer t.a.p. onder de paragraaf „Vrijheidsrechten“ de opmerking gemaakt wordt,

dat de vrijheidsrechten van het volk tegenover het gezag van de Overheid alleen op grond van deze onderscheiding naar eisch te verdedigen zijn.

Wel wordt hier de leer der soevereiniteit in eigen kring in verband gebracht met en als basis gesteld van de grondrechten, doch de speciale onderscheiding tusschen soevereiniteit in eigen en in gezamenlijken kring is daarbij niet alleen niet onmisbaar, doch zelfs verwarrend.

Juister en scherper, en met beperking van de taak der overheid om te zorgen dat alle kringen, in zichzelf sovereen, niet op elkaars terrein treden tot het gebied van het recht, vindt men de verhouding geschetst in „Sovereiniteit in eigen kring“ p. 12:

Al deze kringen nu grijpen met de tanden hunner raden in elkaar, en juist door dat „op elkaar werken“ en „in elkaar schuiven“ ontstaat het rijke,

veelzijdige menschenleven; maar ontstaat ook in dat leven het gevaar dat de eene kring den naastliggenden inbuigt; aldus een rad horten doe; tand na tand stuk wringe; en dasdoende den gang store van het geheel. En vandaar dus de bestaansreden voor het optreden in het Staatsgezag van nog een afzonderlijke gezagskring, die voor het leven dezer vele kringen, insoover ze uittreden naar het zichtbare, goede op-ékaar-inwerking heeft mogelijk te maken en ze heeft te houden binnen de palen van het recht; en die evenzoo, overmits het persoonlijke leven door de groep, waarin men leeft, gedrukt kan worden, den eenling heeft te beschutten tegen overheersching van zijn kring... En zelfs voor de rechtsbepaling van de onderlinge verhouding dezer kringen, mag deze staatssovereiniteit niet eigen wil of keus ten richtsnoer kiezen, maar is hij gehouden aan de keus van Hooger wil, gelijk die uit den aard en het bestaansdoel dezer kringen spreekt.

Zoo heeft ook op dit gebied Kuyper de lijnen uitgestippeld voor den strijd onzer dagen tegen de dictatuur van allerlei gading.

Die lijnen — ze zijn zeker voor correcties vatbaar, maar zullen, vastgehouden door ons Calvinistisch volksdeel, tot zegen van ons vaderland strekken.

Want zoo handhaaft het den waarborg onzer volksovereiniteit en stelt het de grondrechten veilig.

Niet om de grondrechten zelve; maar omdat zij eisch zijn voor en de beletsel wegnemen tegen de vervulling van Gods ordeningen; omdat zij beteken de mogelijkheid van en de vrijheid voor een opbloei des levens naar Gods ordinantiën voor elken levenskring. Een vrijheid en een mogelijkheid, die dank zij Kuypers werk tot herleving van het Calvinisme in geen land ter wereld zoo groot is als in ons vaderland.

Mr E. J. E. G. VONKENBERG.

Deze plaat is van 1887, het dolenciajaar dus, wat het doek in den linkschen hoek, gedragen door Kuypers volgelingen, met het opschrift:

„Dolereen, dolereen!
De Kerk is kapot!“

duidelijk te zien geeft.

Ook hier weer hetzelfde spottbeeld van Kuypers volgelingen. Domheid, schijnheiligheid en raffinement, andere kwaliteiten kon het „verlichte deel des volks“ in de Kuypertanen niet ontdekken.

Het is te begrijpen, dat zij hun liberale hart vol angst en vrees vasthielden, toen twee jaar later het rechtsoch ministerie Mackay optrad.

Sprekend is het opschrift: „Volksovertooging in Nederland, anno 1887“.

Persoonlijke herinneringen aan Dr Kuyper.

Collega Schilder verzocht mij voor „De Reformatie“ enkele persoonlijke herinneringen aan Kuyper te willen geven. Gaarne heb ik deze uitnodiging van den Hoofdredacteur aangenomen.

Toch is het wellicht goed aan deze herinneringen eene enkele opmerking te laten voorafgaan.

Soms is 't noodig precies te vermelden, wanneer en naar welke aanleiding een gesprek plaats had met hen, aan wien men „Herinneringen“ wijdt. Immers gebeurt 't meermalen, dat iemand, zeg na tien of vijftien jaren over een bepaalde zaak tot een ander inzicht is gekomen dan hetwelk hij voorheen aan den schrijver van de „Herinneringen“ meedeelde. Niet altijd mag men zeggen: Zoo dacht iemand, toen hij mij zijn vertrouwen gunde, en daarom kan een later gepubliceerde en van de eerste afwijkende opinie niet juist zijn weergegeven.

Een enkel voorbeeld ter toelichting.

Collega Dijk heeft in den loop van dit jaar in „De Bazuin“ ons meegedeeld, dat Mr A. F. de Savornin Lohman in een persoonlijk gesprek bij hem den indruk vestigde, dat hij vooral op juridische gronden indertijd was meegegaan met de Dolencia. Zoo moet het dus Lohman voor den geest gestaan hebben in den tijd, toen prof. Dijk het voorrecht had dezen krachtigen kampioen voor het Christelijk onderwijs persoonlijk te mogen ontmoeten.

Dan, hietegenover kan ik eene geheel andere persoonlijke herinnering aan den nobelen Lohman publiceren. Aan enkele studenten van de Vrije Universiteit viel in de eerste helft van 1886 de eer ten deel, dat Mr de Savornin Lohman hun zeer openhartig meedeelde, wat hem bewoog zijde aan zijde te staan met zijne ambtgenooten Kuyper en Rutgers. Ik was een hunner. Toen verklaarde Lohman met vuur: Heeren, als er in de Ned. Herv. Kerk naast de Gereformeerde, alleen Ethische predikanten waren, dan zou ik geen vrijmoedigheid gehad hebben het op te nemen voor de geschorste leden van den kerkeraad van Amsterdam. Maar nu aan het ongeloof in de Hervormde Kerk dezelfde rechten worden toegekend als aan het geloof en nu de Haagsche Synode ondanks het ernstig protest van Groen van Prinsterer en van hen, die later zijn standpunt innamen, onaandoenlijk bleef, ja van kwaad tot erger voortschreed, heb ik geen oogenblik gearzeld. En 't is mij, als hoor ik Mr Lohman nog in heilige verontwaardiging zijne confidentialie besluiten met deze woorden: 't is mij onbegrijpelijk, hoe mannen, als mijn vriend Dr H. Pierson, die toch den Heiland liefhebben en Hem belijden en dienen, in één kerkverband kunnen blijven met predikanten, die de Godheid van Christus ontkennen en niet willen weten van het bloed der verzoening. Dan heeft Vinet toch anders gehandeld. Hij ging met de stichters van de Vrije Kerk in Zwitserland tot den prijs eener groote opoffering mee, omdat zijns inziens het ongeloof in de kerk niet mag geduld. Deze woorden van Mr L. heb ik aan studenten wel eens verteld. Laat nu niemand concludeeren, dat of collega Dijk of ik onjuist de opinie van Mr Lohman weergaf. Het verschil zal hieruit verklaard moeten worden, dat Lohman in later jaren over de Ned. Herv. Kerk

anders dacht dan voorheen en hij daarom het accent verlegde van de geestelijke en confessionele naar de juridische bezwaren.

Dan, onder dit voorbehoud, nu ter zake.

1. In mijn gymnasiantijd sprak mijn Vader, die reeds voor Kuyper's komst te Utrecht lid was van den kerkeraad der Hervormde Gemeente, meer dan eens over de jaren, die Dr Kuyper als predikant te Utrecht doorbracht. Zoo hij, over zijn welsprekende en boeiende preeken, over het verschil van gevoelen inzake den Schoolstrijd tusschen Beets en Kuyper, — Beets preekte den Zondag na het bekende debat tusschen Groen van Prinsterer, Beets en Kuyper over I Cor. 14:32: „En de geesten der profeten zijn den profeten onderworpen“, en daarop Kuyper op den volgende Zondag over I Joh. 4:1 (tusschen gedeelte): „Maar beproeft de geesten, of zij uit God zijn“ —; over de voorstelling van Kuyper in een preek over Zondag XXII van den H. Catechismus, dat de zielen der geloovigen van het O. T. eerst na het sterven van den Heiland naar den hemel mochten gaan, tegen welke gedachte mijn Vader in de kerkekamer met alle bescheidenheid maar vruchteloos bedenkingen inbracht; over het tot laat in den nacht zich 's Zaterdag voorbereiden voor de bediening des Woords; over de groote sympathie van den bekenden bankier Kol, een vriend van Kohlbrugge, voor Kuyper — eene sympathie, die later wel verminderde maar toch tot den dood van den heer Kol (gelijk Kuyper zelf me eens meedeelde) heeft voortgeduurd, enz.

Daarbij abonneerde mijn Vader zich van meestaf op „De Standaard“ en „De Heraut“, van welke bladen ik van 1882 af een trouw lezer geweest ben. Zeer leefde ik van dien tijd af met den politieken, theologischen en kerkrechtelijken strijd van Kuyper mee. Als de dag van gisteren herinner ik me nog, hoe verontwaardigd ik werd en eenige dagen bleef, toen de bekende Dr Jonker in de Gebeds-Ure, die aan de jaarlijksche Predikantenvergadering te Utrecht voorafging (en destijds geregeld in de Marnix-zaal gehouden werd), zich helaas in zijn welsprekende rede deze woorden ontvallen liet: „zoover is het gekomen, dat wij bestreden worden met wapenen, die in de hel gesmeed zijn“.

Zoo zal ieder begrijpen, hoe ik er naar verlangde, Kuyper eens te zien en te hooren. In de Paaschvacantie 1884 kregen mijn vriend, de latere Dr Noteboom, die reeds heenging, en ik daartoe de gelegenheid, omdat toen Kuyper, nadat 's morgens en 's middags de Vrienden der Waarheid te Amsterdam vergaderd hadden, 's avonds optrad in de ure des gebeds. Hoog waren onze verwachtingen gespannen. Eerlijk moet ik zeggen, dat wij — hoewel onder den indruk van Kuypers betoog — eenigszins teleurgesteld naar Utrecht terugkeerden. Blijkbaar was Kuyper dien avond vermoeid en niet in zijne volle kracht.

In Sept. '84 liet ik mij inschrijven als student aan onze Vrije Universiteit. En toen duurde het niet zoo lang, of ik ontving met enkele andere studenten de uitnodiging bij de familie Kuyper te komen mid- dagmalen. Evenals mijn commilitones zag ik er wel

een we-
ons zo-
waren,
daarme-
voor 't
ik toen
had. K-
gende
maakte
me niet
wachte
hand, s-
aan zij-
Al spo-
Herh-
ontmo-
Ge-
gende
En i-
ken zij
sterdan
Kuyper
hoorn
mij te
het toe-
kerkgel-
Stee-
gezien,
gen, s-
mij in
Wat m-
Christe
Kuyper
haar v-
Vader,
borst g-

II. H-
hoe ze
in de z-
de post
vulde i-
men he-
onder-
bladen
plannen
kwam
lippen.
Begri-
gedenk-
ders. I-
geestig-
leiding
baarhe-
zijde a-
spoedig
over b-
In de
iets, da-
ging en
dat K-
enthou-
ten da-
dat hij
me dit
het he-
zelfden
vermoe-
luide s-
Kuyper
de der-
voor m-
deze v-
beste l-
en dat
dat de-
pen, z-
hem v-
deze z-
dat ter-
iemand
meerde
Van
mer v-
gids o-
Alpenh-
nachten
openba-
trad of
zoo lu-
wat gij
begeer-
het wo-
per der
tegenw-
den we-
den re-
lemer-
morgen
vlande

III. I-
in zijn
ik iets
Toen
het pu-
op het
weten